

10. Толочко П. П. «Традиції державно-політичного розвитку в Україні», Київська старовина, № 1/2, 1997. – С. 311.

11. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. Афоризмы и максимы. Новые афоризмы [Текст] / Пер. с нем. Ю. Айхенвальд, Д. Черниговец, Р. Кресин. – Мн.: Современный литератор, 1999. – 1408 с.

Козьма В. В. *Феномен «великие личности» в истории украинской государственности (политико-антропологический очерк)*

В статье анализируется феномен «Великие личности» в истории украинской государственности. Основное внимание сосредоточено вокруг конкретных деяний и творений, которые принесли славу своим творцам. Автор ограничивает поле исследования периодом возникновения и расцвета средневекового украинского государства Киевская Русь. В области исследования также находится проблема осведомленности современного украинского общества в вопросах имен, роли и места Великих государственных мужей Украины в отечественной и мировой истории.

Ключевые слова: Великие, история, государство, государственность, деяния, творения, роль в истории, слава, Киевская Русь.

Kozma V. *The Phenomenon of «Great Personalities» in the History of Ukrainian Statehood (Political and Anthropological Essay)*

The article analyzes the phenomenon of the "great personality" in the history of Ukrainian statehood. It is focused around specific actions and creations that have brought glory to their Creator. The author limits the field of the study period by the emergence and flowering of the medieval state of Kiev Rus. The field of study deals also with a problem of modern Ukrainian society acknowledgement in the names of the role and place of the great statesmen of Ukraine in national and world history.

Keywords: great, history, state, statehood, an act of creation, role in the history, glory, Kiev Rus.

УДК 321.7: 323.21

Смірнова В. О.

КОНЦЕПТ «ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ» В НАУКОВИХ ПІДХОДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Аналізуються особливості дослідження політичної волі представниками сучасної української політичної науки. Показано можливості політичної волі як механізму впливу громадянського суспільства на якість політичних рішень управлінської еліти та засобу активізації демократичної форми політичного мислення.

Ключові слова: політична воля, модернізація, реформування, компроміс суспільних інтересів, політична еліта, громадянське суспільство.

Політична воля – незамінний компонент суспільних модернізацій, який не тільки є провідним індикатором якісних змін у соціально-політичному вимірі державного функціонування, але й відповідає за динаміку розгортання політичного процесу. Саме тому концепт «політичної волі» постійно перебуває у центрі наукових досліджень як одне з найбільш багатогранних понять політологічного тезаурусу. Представники української політичної думки неодноразово звертались до розкриття змісту зазначеної категорії та опису функціональних можливостей представленого соціально-політичного феномену.

Питання політичної волі стало предметом вивчення відомих українських мислителів М. Костомарова, М. Драгоманова, В. Липинського, Г. Сковороди, Д. Донцова. Проте поняття «волі» має досить диверсифіковане значення у наукових концепціях зазначених авторів. «Воля» сприймається або як «незамінний соціальний феномен», співставний з категорією

«свободи», та спонукає людину до самостійних дій, або вивчається через призму поширених на той час концептів, таких як «народовладдя», «демократія», «державне будівництво».

Досліджуючи основні етапи еволюції процесу осмислення поняття «воля» в українській науковій традиції, варто відзначити, що з часом ця категорія набула більш самостійного значення та наукової ваги. До того ж, конкретизація механізмів перебігу політичних явищ та їх ключових детермінант зумовили виокремлення «політичної волі» у самостійний науковий концепт, який вивчається не тільки у взаємозв'язку з іншими політичними явищами, але й як самостійний соціальний феномен, що позиціонує на одному рівні з іншими важливими політологічними категоріями. Прихильниками зазначеного підходу, які здійснили значний внесок у розвиток питання «політичної волі», можна вважати О. Кучабського, В. Олуйка, М. Лесечка, А. Чемериса, В. Юрчишина, В. Горбатенка та інших, що значно поглибили рівень розуміння поняття «політична воля» та розширили середовище його застосування.

Особливо важливого значення зміст концепту «політична воля» набув при дослідженні специфічних особливостей розгортання політичного процесу та формування соціально-політичного виміру сучасності. Зокрема, актуальне питання модернізації адміністративно-територіального устрою країни також інтерпретується в контексті реалізації політичної волі громади та управлінських еліт. Український дослідник О. Кучабський при вивченні зазначеного питання здійснив аналіз історичного досвіду реформування та дійшов наступних висновків: «Поряд із об'єктивними проблемами трансформаційних процесів в Україні, пов'язаних із суперечливими тенденціями останніх років, важливою причиною гальмування системних реформ треба вважати відсутність відповідної політичної волі» [1]. У своєму дослідженні О. Кучабський звертається до аналогічних теоретичних напрацювань інших українських науковців М. Лесечка та А. Чемериса, які закріпили за політичною волею пріоритетну роль при практичному втіленні адміністративно-територіальної реформи, що відповідає за динаміку ефективного впровадження необхідних конструктивних управлінських зрушень [2, с. 103-104].

Таким чином, одним з ключових структурних елементів, властивих сучасним українським науковим підходам, які стосуються визначення змістового наповнення поняття «політична воля», можна вважати здатність інтенсифікувати якісні перетворення в системі політичних конфігурацій. Іншими словами, політична воля – в основі процесів державного моделювання. Створення чіткої політичної структури, навіть на рівні організації органів місцевого самоврядування, неможливе за відсутності реального суспільного компромісу та належного порозуміння між громадянським суспільством та державними управліннями. Особливої актуальності питання ефективного співставлення політичної волі з структурно-політичним реформуванням набуває на сучасному етапі становлення української державності. Саме тому в умовах, коли українське суспільство постало перед нагальною необхідністю ініціювання ефективних перетворень, додаткової ваги набувають теоретичні напрацювання українських дослідників, які подекуди виправдано звертаються до міжнародного досвіду.

До прикладу, вивчаючи практичний аспект політичного реформування, український дослідник В. Юрчишин підкреслює потребу в адаптації закономірностей застосування політичної волі характерної для «шведської моделі» політичної системи. На думку політолога, ключовими аспектами успішного становлення шведського добробуту є відповідальність, політична воля і професійність уряду, який завдяки відкритості і прозорості своєї політики користується високою суспільною довірою і підтримкою [3]. За умов активної участі громадської спільноти в державотворчих процесах, політична воля виступає індикатором свідомого осмислення громадою важливих політичних категорій та виражає її готовність до ініціювання продуктивних змін.

Окрім того, в рамках української наукової думки виокремлюється ще один важливий рівень реалізації політичної волі, який виражається на рівні прийняття політичних рішень та формування політичної свідомості еліти. У контексті такого підходу політична еліта – це впливове середовище реалізації політичної волі, завдяки якому ідейна ініціативність здатна

трансформуватись у конструктивні, конкретні рішення. Такий підхід до осмислення функціональних можливостей політичної волі відстоює В. Горбатенко. Досліджуючи закономірності здійснення ефективного реформування в умовах державного моделювання, він відзначає важливість ініціювання «реформаторського імпульсу згори», який можливий «завдяки політичній волі правлячих сил внаслідок усвідомлення ними необхідності кардинальних змін» [4]. Враховуючи вищесказане, політична воля може стати впливовим критерієм оцінювання успішності здійснення управлінської функції політичною владою держави. Системне застосування продуктивних реформаторських інтенцій політичної еліти може стати запорукою ефективного державного управління та позиціонувати як невичерпний модернізаційний ресурс.

Інший важливий чинник втілення політичної волі, який неодноразово потрапляв в сферу інтересів сучасної української політичної думки та практично відображався в процесі становлення української державності, – створення передумов для реалізації інтересів громадянського суспільства. У цьому контексті концепт «політична воля» сприймається як платформа для координації управлінських рішень із суспільними ініціативами, що матеріалізується у перманентний владно-громадський діалог. Будучи прихильниками такого підходу, М. Лесечко та А. Чемерис ідентифікують політичну волю як «гармонізацію інтересів громадян, політичних сил, інших суб'єктів цього процесу» [2, с. 104].

Політична воля покликана бути центром консолідації громадських очікувань та потреб, які у рівноправному поєднанні здатні інтенсифікувати ефективну модернізацію політичного сегмента суспільного буття. У гіршому випадку, дисонанс владних рішень з соціальними інтересами спроможний викликати деструктивні соціальні конфлікти та призвести до розриву комунікаційних зв'язків між політичною елітою і населенням країни. На думку О. Кучабського, проблема політичної волі у вітчизняному контексті набуває специфічного змісту – «такого рівня гармонізації інтересів, який би спромігся генерувати реформаторську політичну волю, в Україні досягти ще не вдалося». Навпаки – «вітчизняний політикум виявився фактично не готовим до реальних демократичних змін» [1].

Практичний аспект теоретичного осмислення питання координації політичної волі продовжує бути актуальним в Україні й дотепер. Наразі виникла проблемна ситуація, за якої український соціум потребує впровадження кардинальних змін й ініціювання ефективних модернізаційних рішень. Проте, українська еліта не забезпечує повноцінної матеріалізації у практично-політичному середовищі українського суспільства демократичних імпульсів та реформаторських потреб. Подекуди політична воля спільноти, спрямована на ініціювання кардинальних прогресивних перетворень, знаходиться не у рівнозначній системі координат з індивідуальними інтересами управлінських кіл української держави. Результатом таких умовних протиріч виступає соціальна нестабільність та відсутність чіткого взаємопорозуміння між представниками управлінських структур та громадського сектору, що відзначається у вищезгаданих підходах українських дослідників, пов'язаних із вивченням концепту «політична воля».

Проблемний аспект кристалізації політичних рішень впливових акторів політичного процесу відображено в сучасних наукових підходах українських дослідників. Зокрема, А. Колодій, розглядаючи різноманітні варіанти поведінки політичної еліти при отриманні владних повноважень, дійшла висновків, що така діяльність може мати негативний характер та перерости із політичної волі лідерів громадянського суспільства в своєрідне свавілля привілейованих верств громади [5, с. 250-256]. Зазначені обставини сприятливі для формування специфічного класу економічної олігархії, індивідуальні інтереси представників якої, превалюватимуть над суспільними очікуваннями й потребами громадянської спільноти.

Централізація політичної влади, що супроводжується домінуванням інтересів окремих політичних акторів, ставить під сумнів можливість ефективної політичної модернізації, яка є одним з основних пріоритетів практичного втілення політичної волі. У разі низького рівня управлінської компетенції чи бажання концентрації владного ресурсу в одних руках,

політична воля може порушити баланс соціально-політичного буття та деструктивно відобразитись на механізмах державного функціонування й розвитку суспільного діалогу.

Отже, сучасна українська наука меншою мірою звертає увагу на негативні відтінки практичного прояву функціональних можливостей політичної волі. Більше того, не залишається поза увагою варіант, за яким безконтрольність процесу прийняття політичних рішень та авторитарна свідомість уповноважених владою державних управлінців може вилитись у деструктивну політику, спрямовану на пригнічення суспільних ініціатив та безальтернативне нав'язування волі діючої еліти, що трансформується у політичне свавілля.

Саме тому провідне місце при дослідженні закономірностей прогресивної реалізації політичної волі в сучасній українській політичній думці відводиться розвитку громадянського суспільства як ключового інституту генерування політичного процесу: «...належний рівень політичної культури суспільства, що виражається у політичній ідентифікації, ідеологічному спрямуванні й ціннісних орієнтирах, створює сукупність внутрішніх якостей і стану соціуму як політичного суб'єкта, що дає змогу послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади. У свою чергу, регулятивні інстанції, такі як нормативно-правова база й суспільно-політичні інститути, регламентують норми політичної поведінки і формують канали реалізації політичної волі громади у політичних рішеннях. Даний алгоритм аналізу політичної участі громади відображає принцип реалізації суспільних ініціатив, у рамках кореляції органів державної влади з громадянським суспільством як окремим елементом політичної системи» [6, с. 20-27].

Таким чином, концепт «політична воля» в українській науковій традиції розглядається як дієвий інструмент формування політичної свідомості громади, активізації демократичної форми політичного мислення та забезпечення каналу реалізації суспільних ініціатив. У разі нормативно-правового регулювання механізмів практичного втілення суспільних інтересів створюється сприятливе середовище для перманентного розвитку громадянського суспільства з високим рівнем політико-правової культури, здатного брати активну участь у виробленні державної політики. Створюється конструктивний взаємозв'язок, коли політична воля фундаменталізує соціум як окремого впливового політичного актора, а суспільство, в свою чергу, збалансовує канали реалізації політичної волі, завдяки чому остання не переростає у суб'єктивне політичне свавілля.

Іншими словами, громадянське суспільство може здійснювати контроль над політичними рішеннями управлінської еліти, не дозволяючи їй вести власну політику поза межами соціального консенсусу. Оскільки трансформація політичної волі у політичний волонтаризм привілейованих суспільних прошарків населення підриває не тільки базові принципи демократичного політичного режиму, але й критично відображається на функціонуванні каналів практичного втілення політичної волі громади, соціум зобов'язаний ініціювати правовий тиск на органи державної влади з метою гармонізації платформи владно-суспільної взаємодії.

У зазначеному контексті сучасна українська наука наділяє політичну волю властивостями «моделювання каналу реалізації суспільних інтересів та забезпечення функціонування механізмів втілення громадського контролю над державними органами влади». При цьому варто відзначити, що політична воля, виражена у громадській думці, не є хаотичним джерелом суспільного протиріччя чи непокори до влади, здатним призвести до безконтрольності народного самовираження. Свобода суспільних ініціатив – це радше плюралізм політичної волі соціуму, який знаходиться у площині «конструктивної багатоманітності та колективної поліваріантності». З цього приводу О. Бабкіна відзначає: «демократична воля до влади – це не агресивність, не прагнення до панування, не простір для стихії й ірраціоналізму, а перевага раціональної першооснови в політиці, завдяки якій можна приборкати соціальну стихію» [7].

Право громади на політичну самоідентифікацію та відстоювання власних інтересів – основний принцип реалізації політичної волі при демократичних конфігураціях державного управління. О. Бабкіна слушно вважає: «Перехід до демократії – не самоціль, а шлях

створення цивілізованої сучасної системи, стабільної, здатної до саморозвитку і утворюючої усі необхідні умови для нормального життя людини. Проблема демократії для нашої країни – це проблема формування такої соціальної і політичної системи, яка б забезпечила керованість суспільством при участі народу, припускала б можливість заміни влади без насильства, гарантувала б дотримання і захист прав і свобод людини» [7]. Саме тому в українській науковій думці політична воля розцінюється як ключ до становлення демократичної соціально-політичної системи, у якій вона стає основою для конструктивного владно-громадського діалогу та політичного консенсусу між соціумом та політичною елітою.

Систематизуючи підходи до розуміння концепту «політична воля» та середовища його застосування, притаманні представникам сучасної української політичної думки, можна дійти висновку, що зазначений суспільний феномен є незамінним компонентом ефективної політичної системи. Розвиток реального порозуміння між громадянським суспільством та представниками органів державної влади («політична воля суспільного компромісу») свідчить про наявність конструктивних, реформаторських тенденцій в політичній свідомості окремого суспільства, здатних призвести до прийняття чітких, прогресивних політичних рішень. Така модель, що розкриває сутність поняття «політичної воля» через функціонування каналу владно-суспільного діалогу, представлена на рисунку 1.

Рисунок 1. Реалізація політичної волі в системі державного будівництва

Таким чином, політична воля стає основою для порозуміння громадянського суспільства з представниками органів державної влади, що матеріалізується у створення функціональної політичної системи з високим рівнем громадської участі та наявністю інструментів впливу народу на центри прийняття політичних рішень.

Сучасна українська політична наука постійно звертається до вивчення поняття «політична воля» та дослідження сфер його застосування. Варто відзначити значний доробок українських науковців, які зуміли не тільки визначити сутність цього терміну через призму філософсько-психологічного забарвлення, але й виокремити його в самостійну політологічну категорію. Більше того, «політична воля» стала дієвим інструментом пояснення змістовного наповнення інших політичних процесів, в тому числі державного моделювання та соціально-політичного реформування. «Воля» перестала бути виключно індикатором «громадської свободи до здійснення самостійних дій та вчинків», але й втілила у собі нові структурні елементи, серед яких «формування демократичної політичної свідомості громади, активізація залучення спільноти до прийняття політичних рішень, розвиток креативного плюралізму суспільних ініціатив та модернізація політичного виміру суспільного буття шляхом диверсифікації громадських інтенцій.

Варто зазначити, що, попри наділення політичної волі важливими функціональними механізмами при конструюванні соціально-політичного середовища, це явище залишає за собою значний дослідницький потенціал в області власного практичного застосування. Адже залишається відкритим питання діапазону впливу політичної волі на закономірності перебігу політичного процесу, що відкриває нові рамки вивчення зазначеного концепту.

Використана література:

1. Кучабський О. Політична воля як складова соціального механізму удосконалення адміністративно-територіального устрою України [Електронний ресурс] / О. Кучабський – Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com/visnik5/fail/+Kuchab.pdf>.

2. Лесечко М. Д. Адміністративна реформа : досвід Польщі та українські реалії [Текст] / М. Д. Лесечко, А. О. Чемерис // Актуальні проблеми державного управління: наук. зб. – Вип. 4. – Одеса: ОФ УАДУ, 2001. – С. 91 – 105.

3. Юрчишин В. Відповідальність, політична воля і професійність уряду — головні чинники успіху «шведської моделі» [Електронний ресурс] / В. Юрчишин – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=1369.

4. Горбатенко В. Характеристика сучасного етапу модернізації України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/1/7.pdf>.

5. Колодій А. Політична воля, сваволя і економічний інтерес за олігархії (деякі уроки античних полісів і сучасних капіталістичних країн для української політики) [Текст] / Антоніна Колодій // Модернізація системи державного управління: теорія та практика. Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю. Львів, 5 квітня 2013. – Т. 1. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. – С. 250 - 256.

6. Смірнова В. О. Політична воля як модернізаційний ресурс влади і запорука успіху політичних реформ [Текст] / В. О. Смірнова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [Текст]: збірник наукових праць. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Вип. 15 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова ; [редкол. В. П. Андрущенко [та ін.]]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014 – С. 20 – 27.

7. Бабкіна О. В. Демократичні детермінанти трансформації політичного життя України у світлі уроків угорської революції 1956 р. та української революції 2004 р. [Електронний ресурс] / О. В. Бабкіна – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26635/27-Babkina.pdf?sequence=1>.

Смирнова В. А. Концепт «политической воли» в научных подходах украинской политической науки

Анализируются особенности исследования политической воли представителями современной украинской политической науки. Показаны возможности политической воли как механизма влияния гражданского общества на качество политических решений управленческой элиты и средства активизации демократической формы политического мышления.

Ключевые слова: политическая воля, модернизация, реформирование, компромисс общественных интересов, политическая элита, гражданское общество.

Smirnova V. Concept «Political Will» in Scientific Approaches of Ukrainian Political Science

This article deals with analysis of political will research, made by representatives of modern Ukrainian science. The possibilities of political will as a mechanism of influence of civil society on the quality of political decision-making and managerial elite means to enhance democratic political thinking.

Keywords: political will, modernization, reformation, compromise of social interests, political elite, civil society.

УДК 327(477)"1991/1994"

Завадська О. Р.

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНСТВА Л. М. КРАВЧУКА

У зовнішньополітичній сфері України в період перебування Л. Кравчука на посаді президента можна виділити два етапи. Зокрема, перший етап характеризується становленням України – незалежної держави, у світовому політикумі, а саме, визнання її як суб'єкта міжнародних відносин. Другий етап – окреслення стратегічної спрямованості зовнішньополітичного курсу країни.

Ключові слова: зовнішня політика України, президенство Л. Кравчука, процес еволюції зовнішньої політики незалежної України

Аналіз здійснення основних напрямків зовнішньої політики України та вивчення законодавчих передумов формування зовнішньополітичної діяльності держави у період становлення незалежності України з метою дослідження політичних, історичних, правових основ зовнішньої політики набуває надзвичайної актуальності в умовах впровадження в Україні європейської моделі держави та форм ведення зовнішньої політики.

Окремі аспекти зовнішньої політики України аналізували вчені. Зокрема, політико-правові засади реалізації зовнішньої політики держави досліджували М. Алексієвець [5], С. Віднянський [7], А. Зленко [8; 9], Ю. Макар [15]. Аналіз основних напрямків зовнішньої політики здійснювали Л. Гайдуков, В. Кремень [15], О. Прієшкіна [19], Д. Табачник [22], Л. Чекаленко [24], та ін. При всій важливості проведених досліджень більшість із них мають здебільшого теоретичний характер та залишаються недостатньо розкритими питання здійснення зовнішньої політики України в період президенства Л. М. Кравчука, визначення її особливостей, етапів, специфіки у 1991 – 1994 рр.

Важливим кроком появи України на світовій політичній арені став виступ Голови Верховної Ради України Л. Кравчука на 46-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 2 вересня 1991 р. Тут було проголошено вірність нашої держави принципам Статуту ООН, підтверджено намір стати безпосереднім учасником загальноєвропейського процесу та членом європейських структур. Зазначалось також, що Україна не має територіальних претензій до жодного зі сусідів і виступає проти будь-яких територіальних зазіхань [13].

Леонід Кравчук, прийшовши на президентські вибори з програмою «П'ять Д», а саме, демократія, державність, добробут, духовність, довіра [27, с. 943], поступово та